

BİR TEZ KONUSU BULDUM HÂLÂ ÇALIŞIYORUM

Nejdet BİLGİ*

1987 yılı sonlarıydı. Tarih Bölümü'nden bir yıl önce mezun olmuş ve yüksek lisansa başlamıştım. Ders aşaması bitmiş fakat ne tez danışmanım vardı, ne de tez konum. Aynı zamanda özel bir kolejde tarih ve inkılap tarihi öğretmenliği yapmaktaydım. Hafta içinde boş vaktim hemen hiç yoktu. Yaklaşık yirmi kişilik yüksek lisans arkadaşlarımın çoğu konusunu da bulmuş danışmanını da... O tarihlerde kitapçı raflarında Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemine ilişkin bugünkü gibi kitap bolluğu da yoktu. Dolayısıyla kitaplardan ilgimi çekecek bir tez konusu da çıkaramamıştım. Arkadaşlarımın önerileri de ilgimi çekmemişti. Vakit de geçiyordu.

Biz mezun olduktan kısa bir süre sonra Ege Tarih Bölüm Başkanlığı'na Dil-Tarih'den Prof. Dr. İsmail Aka gelmişti. Yeni tanışmıştık. Alanı Cumhuriyet Tarihi de değildi. Buna rağmen ona da henüz tez konusu belirleyemediğimi, tavsiye edeceği bir konunun olup olmadığını sormuştum. O da Cumhuriyet tarihçisi olmadığını, ama okuduğu kitaplar dolayısıyla bazı konulara, özellikle milli konulara ilgi duyduğunu belirtmişti. Ardından da, daha önceleri okuduğu bir kitapta, Damat Ferit tarafından Ermeni tehcirinden sorumlu tutularak astırılan Kemal Bey diye bir kaymakamdan söz edildiğini ve kendisinin de, bu genç kaymakamın haksız yere idam edildiği kanaatine sahip olduğunu söyledi. Hiç adını duymamıştım. İsmail Bey, “hakkında başka bilgi bulunabilir mi, tez konusu yapılabilir mi bakmak lazım” dedi.

Yüksek Lisansı Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde yapıyordum. Enstitü Müdürü Prof. Dr. Ergün Aybars lisanstan da hocamdı. Bulabildiğim konuların tez olup olamayacağını kendisine soruyordum. Ama henüz onaylanabilecek bir konu ile karşısına çıkamamıştım. Kemal Bey'in yargılanması konusunun tez konusu olup olamayacağını sormaya gittiğimde, kısa bir duraksamadan sonra, bu konu için arşivlere girmek

* Yrd. Doç. Dr., CBÜ Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Nejdet Bilgi

gerektiğini ve doktora konusu bile olabileceğini, dolayısıyla İzmir şartlarında hazırlanabilecek bir konu bulmamı tavsiye etti. Ben de peki diyerek yanından ayrıldım. Aslında içimden kesinlikle bu konuyu çalışmam gerektiğine karar verdim. Bir hafta sonra tekrar giderek bu konuyu çalışmak istediğimi söyledim. Ergün Bey bu kez tamam dedi ve bana Ege Tarih'e Hacettepe'den Tuncer Baykara diye bir hocanın geleceğini söyleyerek, danışmanlığımı da onun yapacağını, o gelene kadar teze başlayıp çalışabileceğimi söyledi.

Teze başladığımda, yayınlanmış kitap ve makalelerde tezin kapsamı ve içeriğinin nasıl olacağına ilişkin yeterli bilgi yoktu. Bütün boş vaktimi kitap ve makalelerde konuyla ilgili bilgi kırıntıları aramakla geçiriyordum. Sonunda İsmail Hami Danişmend'in Kronolojisi'nde karşılaştığım bir bilgi önümü açtı. Danişmend, Kemal Bey'in yargılandığı tarihlerde Memleket adında bir gazete yayınladığını ve idam edilmemesi için burada yazılar yayınladığını belirtiyordu. İzmir Milli Kütüphane'de bu gazetenin bir koleksiyonu olduğunu tespit edince, çalışmaya hız verdim. Gazetede ki haberler beni yeni bilgilere ve başka yayınlara yönlendirdi. Ayrıca Genelkurmay Arşivi'nde de çalıştım.

Tezi süresi içinde tamamlayamadım. Bir dönem uzatma aldım. Tamamlayınca bir nüsha da İsmail Bey'e verdim. İsmail Hoca tezi okuduktan sonra iltifat etti. Doğrusu adını bile duymadığım bu konuyu o önermişti ve ben de elimden geldiği kadar bir şeyler yapmaya çalışmıştım. İsmail Hoca'nın tezi beğenmesi beni de mutlu etti. Hoca, aradan biraz zaman geçtikten sonra, tezi gözden geçirerek bastırmamı da tavsiye etti. Fakat bu ancak on yıl sonra mümkün olabildi.

Türkiye'de o tarihlerde Ermeni meselesi sadece katledilen diplomatlarımız bağlamında gündeme geliyordu. Değil kitleler, aydınların çoğunun ilgisine mazhar olamamıştı. Bilgilenme kaynakları da sınırlıydı. Tarih mezunu olmamıza rağmen bizler de fazla bir şey bilmiyorduk. Bu bakımdan, konuyu incelerken hiçbir şekilde bir önyargıya sahip değildim. Konu Ermeni tehciri ile ilgili bir yargılamaydı ve ben bugün Ermeni meselesi ile ilgili tartışmalar bağlamında sahip olduğum bilgi ve yorumların hemen hiçbirisine sahip değildim. Ulaşabildiğim belge ve bilgiler, beni ne kadar yönlendirebiliyorsa o kadar bilgileniyor ve yorum yapabiliyordum. Konuyu bir yüksek lisans tezi olarak hazırlarken, olabildiğince akademik kurallara uymaya çalışıyordum. Tezi tamamladıktan sonra, aynı zamanda ülkemizin milli meselesi kabul edilen Ermeni meselesinde, hem bilgi yetersizliklerinin olduğunu, hem de -hâlâ- bu alanı esir almış olan, ucuz yorum ve hamasetin

Bir Tez Konusu Buldum Hâlâ Çalışıyorum

bolluğunu fark etmeye başlamıştım (Bu vesileyle belirtmem gerekir ki tüm yalan, yanlış ve ucuz yorumlarla dolu yayınların, meselenin bugünkü noktaya gelmesinde payı vardır).

Doktoramı başka bir konuda yapmakla beraber, Ermeni meselesiyle ilgimi kesmedim ve başka yayınlar da yapmaya çalıştım, çalışıyorum. Çok da farkında olmadan meselenin en kritik noktası üzerinde yoğunlaşmıştım. Bu çalışmanın beni, zamanla sayıları çokça artan Ermeni meselesi uzmanlarının çoğunun ve hatta bazı en önemli isimlerinin bile, yetersizliğini görebilecek noktaya taşıdığını söyleyebilirim.

İsmail Aka Bey bana bir konu önerirken, milli bir mesele ile örtüşen bir araştırma konusu seçmiş oluyordu. Bu yönlendirmenin yalnızca konu önermekle sınırlı olmadığını da belirtmem gerekir. Çünkü çalışmanın ilerleyen safhalarında danışman hocam başta olmak üzere, diğer hocalarımın takıldığım şeyleri sorduğumda bazen tatminkâr cevaplar da alamıyordum. Bir keresinde aynı sorunları İsmail Bey'e aktardığımda verdiği cevap beni rahatlatmıştı: Bir konuyu en iyi o konuyu çalışan bilir, dolayısıyla bir noktadan sonra hocaların ayrıntıda sana söyleyebileceği bir şey olmayabilir demişti.

İsmail Bey'in bu yönlendirmesinin önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü, birçok akademisyenin kısır ve önu kapalı konulara baştan saplanarak motivasyonlarını kaybettiğini, akademisyenliği sadece ekmeğini kazandığı bir mesleğe indirgediğini görüyorum. Oysa tarih, konu sıkıntısı çekilemeyecek bir disiplindir. İşe yaradığını gördüğünüz bir konuyla bu disipline başlamak da, motive edici bir durumdur.

İsmail Aka Bey'i akademik çalışmalarında hep teşvik edici ve yönlendirici olarak gördüm. Bu hususun bana mahsus olmadığını, akademik merakı olan ve kendisiyle görüşen herkes için geçerli olduğunu da biliyorum. Ama en acısının, Hoca'nın araştırmaya değer birçok konudan söz etmesine rağmen, bazılarının bunlardan kendine pay çıkarma ihtiyacı duymaması olduğunu söyleyebilirim.

Tarih çalışmalarından değil, resmi görevinden emekli olan saygıdeğer İsmail Aka Hocamdan, akademik hayatımın başlangıcından itibaren gördüğüm desteğin listesi, galiba biraz uzun. Burada bunlardan ilkini anlatmaya çalıştım. Desteklerine lâıyk olmayı ümit ederim.